

Húsvét a battonyai magyarságnál

A tavaszi ünnepkör legnépszerűbb ünnepei közé tartozott és tartozik ma is a húsvét. A hozzá fűződő népszokásokban ősi pogány és keresztény eredetű szokáselemek ötvöződnek. Az ünnep legelterjedtebb szokása az öntözés és a tojásfestés, a szokás szép tartalma pedig a köszöntés és az ajándékozás tényében rejlő humánus. Az alkalom maga ősi természeti ünnep: a tavaszi napforduló, amelyhez sok termésvarázsló hiedelem fűződik. E hiedelmek alakították ki az öntözés /locsolkodás/ szokását is, mert a víznek tisztító, nemesítő, nevelő hatása van.

A tojás ajándékozása is ősrégi szokás. Az ókori népek legtöbbször több ezer év távolából ismert, de hazánk területén is találtak népvándorlás kori és avar sírokban tojást, sőt díszített tojáshéjat is. A tojás ajándékozása jelképes kifejezője annak az öröme, amelyet az ember a tavasz kezdetén, a természet feltámadásán, újjászületésén érzett. A keresztény szokások kialakulása óta szimbolikus jelensége annyiban megváltozott, hogy ezentúl Krisztus feltámadásának a jelképezője.

Az ünnephez tartozó hiedelemkörből főként az egészségre és a természetjósra vonatkozóak azok, melyek a községben a legelterjedtebbek. Sokan tudják, hogy hajnalban a gyerekeket meg kell mosdatni, akkor védve vannak a kelésektől, kiütésektől. A korai mosdás a szeplő ellen is hatásos, de a „friss egészség” érdekében is jó. A lányok azért mosdanak a kútnál, hogy szépek legyenek, és ha ehhez hosszú haját akarnak, akkor létrán állva fésülködnek.

Húsvét hetében sok virágot ültetnek és vetnek, mert azok nagyon szépek lesznek. Van, aki a dinnyét is ekkor veti, mert úgy nagyra nő.

Nagyhéten és húsvétkor lehet hatásosan védekezni a ház környékén tanyázó férgek ellen is úgy, hogy a ház tővét háromszor körül kell seperni.

A lányokat köszöntő szép szokás, a locsolkodás itt is elterjedt, kisgyermek és legények, sőt felnőttek is jártak és járnak locsolkodni. A rítushoz tartozó mondókák gazdag választékából néhány olyant emelünk ki, melyek szép régies elemek is tartalmazznak, vagy eltérnek az általánosan ismertektől.

Húsvét másodnapján

Az jutott eszembe,

Locsoló üveget

Veszek a kezembe.

Elindulok véle

Piros tojást szedni,

Engedelmet kérek,

Szabad-e locsolni?

*

Én kis kertészlegény vagyok,

Rózsavízzel locsolgatok.

Szépen kérem az apját,

De még szebben az anyját,

Adja ide lányát,

Hadd locsolom a haját,

Mint a pünkösdi rózsát!

*

Jó reggelt, jó reggelt,

Kedves liliomszál,

Megöntözlek rózsavízzel,

Hogy ne hervadozzál!

*

Szépen kérem az apját,

De még szebben az anyját,

Adja elő lányát,

Hadd locsoljam a haját,

Hadd nőjön nagyra,

Mint a csikó farka,

Még annál is nagyobbra,

Mint a Duna hossza.

Szabad-e locsolni?

Leginkább a húsvéthétfő volt a komálás, vagy ahogyan ritkábban mondják, a mátkálás ideje is. Voltak, kik a pünkösdt, vagy a komának kiszemelt leány vagy fiú neve napját, születésnapját választották alkalmul, hogy komaságot kössenek.

Szép, komoly szokás volt a komálás mind külsőségeiben, mind tartalmában. A komát általában úgy választották maguknak, de nem volt ritka, hogy úgy komendálták idősebbek, tapasztaltabbak, akik vagy tulajdonságokra, vagy a társadalmi hasonlóságokra alapozva ajánlották: „e jó lenne neked komának!” Aki a kezdeményező volt, az komatálat készített, és elküldte a kiválasztottnak, ritkán maga vitte el. A komatál díszes tál volt, melyre ételt, italt raktak: sült húst – általában tyúkot -, hurkát, kolbászt, piros tojást, kalácsot, rétest, befőttet, bort, pálinkát. Szépen felöltözve, a tálát díszes szőttess kendővel letakarva vitték. A módosabbak ajándékot is szoktak küldeni: emléktárgyat vagy ruhafélét. Ez utóbbi lehetett ruhaanyag, jegyingnek való, díszkendő, törülköző, szalag, stb. A tál átadásakor – országosan jellemzően verses mondókát mondtak. Battonyán már csak nagy nyomozás után sikerült lejegyezni, s ez is az általában ismert formákhoz igazodó:

Komatálat hoztam,

Meg is aranyoztam,

Koma küldi komának,

Koma váltsa magának.

Ha nem tetszik komának,

Küldje vissza komának.

Ahol nem mondtak verset, ott „megbeszéltek” a komaságot. Ilyenkor általában fogadkoztak, hogy barátságuk örökké fog tartani. Ezt fejezik ki a más vidékeken erről a gondolatról szóló rigmusok, mint például ez a Zala megyei:

Koma, koma, komálunk,

Éttig, hóttig,

Kis-karácsony napjáig.

Egymás anyját ha megszidjuk,

Mégis komák maradjunk!

Bort, búzát, békességet kívántak egymásnak, és megállapodtak a megszólításban is. Battonyán a férfiak „koma, komám, komámuram, barátom”, nők „komám, mátkám, komaasszony” megszólítása és elnevezése váltakozott ezek szerb-horvát illetve román megfelelőivel.

A komasággal megtiszteltek – mint a rigmus is kívánja – ha elfogadják a baráti közeledést, megváltják a komatálat azzal, hogy hasonlóképpen feldíszítve küldik vissza. Mielőtt azonban a hírvivőket útnak bocsátanák, megvendégelik őket a napszaknak megfelelően ebéddel vagy vacsorával, de legtöbb helyen csak süteménnyel /sós pogácsa, édes pogácsa, kalács, torta/, piros tojással és itallal.

A komaság az egész életre kihatott, gyakran a rokon szálaknál is erősebb kapcsolatot jelentett, aminek szép példája a keresztkomák kiválasztása is, akiknek – mint más fejezetben említjük – megtisztelő kötelességek jutottak keresztgyermekük életének védnökségében.